ללדת עולה לראש ההר כדי שיפול ממנה וימות ואני מזמין לה נשר שמקבלו בכנפיו ומניחו לפניה ואלמלי מקדים רגע אחד או (א) מתאחר רגע אחד מיד מת בין רגע לרגע לא נתחלף לי בין איוב לאויב נתחלף לי [1]חולל אילות תשמור [א]אילה זו רחמה צר בשעה שכורעת ללדת אני מזמין לה דרקון שמכישה בבית הרחם (ב) ומתרפה ממולדה ואלמלי מקדים רגע אחד או מאחר רגע אחד מיד מתה בין רגע לרגע לא נתחלף לי בין איוב לאויב נתחלף לי [2][איוב] לא בדעת ידבר ודבריו לא בהשכל [ב](וכתיב [3]כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב) אמר רבא מכאן שאין אדם נתפס בשעת צערו [4]וישמעו שלשת רעי איוב את כל הרעה הזאת הבאה עליו ויבאו איש ממקומו אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ויועדו יחדו לבוא לנוד לו ולנחמו מאי ויועדו יחדו אמר רב יהודה אמר רב מלמד שנכנסו כולן בשער אחד ותנא בין כל אחד ואחד שלש מאות פרסי מנא הוו ידעי איכא דאמרי כלילא הוה להו ואיכא דאמרי אילני הוה להו וכיון דכמשי הוו ידעי אמר רבא היינו דאמרי אינשי או חברא כחברי דאיוב או [ג]מיתותא [5]ויהי כי החל האדם לרוב על פני האדמה ובנות יולדו להם רבי יוחנן אמר רביה באה לעולם ריש לקיש אמר מריבה באה לעולם אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן לדידך דאמרת רבייה באה לעולם מפני מה לא נכפלו בנותיו של איוב אמר לו נהי דלא נכפלו בשמות אבל נכפלו ביופי דכתיב [6]ויהי לו שבענה בנים ושלוש בנות ויקרא שם האחת ימימה ושם השנית קציעה ושם השלישית קרן הפוך ימימה שהיתה דומה ליום קציעה שהיה ריחה נודף כקציעה קרן הפוך אמרי דבי רבי שילא שדומה לקרנא דקרש מחייכו עלה במערבא קרנא דקרש לקותא היא אלא אמר רב חסדא ככורכמא דרישקא במיניה שנאמר [7]כי תקרעי בפוך רבי שמעון ברבי איתילידא ליה ברתא הוה קא חלש דעתיה אמר ליה אבוה רביה באה לעולם אמר ליה בר קפרא תנחומין של הבל ניחמך אבוך [ד][דתניא] אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אלא אשרי למי שבניו זכרים אוי לו למי שבניו נקבות אי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסי אשרי מי שאומנותו בוסמי אוי למי שאומנותו בורסי כתנאי [8]וה' ברך את אברהם בכל [ה]מאי בכל רבי מאיר אומר שלא היתה לו בת רבי יהודה אומר שהיתה לו בת [ו]אחרים אומרים בת היתה לו לאברהם ובכל שמה ר"א המודעי אומר [ז]איצטגנינות היתה בלבו של אברהם אבינו שכל מלכי מזרח ומערב משכימין לפתחו רבי שמעון בן יוחי אומר [ח]אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם תלאה הקדוש ברוך הוא בגלגל חמה אמר אביי היינו דאמרי אינשי [ט]אידלי יומא אידלי קצירא דבר אחר שלא מרד עשו בימיו דבר אחר [י]שעשה ישמעאל תשובה בימיו שלא מרד עשו בימיו מנלן דכתיב [9]ויבא עשו מן השדה והוא עיף ותנא אותו היום נפטר אברהם אבינו ועשה יעקב אבינו תבשיל של עדשים לנחם את יצחק אביו [ומ"ש של עדשים] אמרי במערבא משמיה דרבה בר מרי מה עדשה זו אין לה פה אף אבל אין לו פה דבר אחר מה עדשה זו מגולגלת אף אבילות מגלגלת ומחזרת על באי העולם מאי בינייהו איכא בינייהו לנחומי בביעי אמר רבי יוחנן חמש עבירות עבר אותו רשע באותו היום בא על נערה מאורסה והרג את הנפש וכפר בעיקר וכפר בתחיית המתים ושט את הבכורה בא על נערה מאורסה כתיב הכא ויבא עשו מן השדה וכתיב התם [10]כי בשדה מצאה הרג את הנפש כתיב הכא עיף וכתיב התם [11]אוי נא לי כי עיפה נפשי להורגים וכפר בעיקר כתיב הכא [12]למה זה לי וכתיב התם [13]זה אלי ואנוהו וכפר בתחיית המתים דכתיב הנה אנכי הולך למות ושט את הבכורה דכתיב [14]ויבז עשו את הבכורה ושעשה ישמעאל תשובה בימיו מנלן כי הא דרבינא ורב חמא בר בוזי הוו יתבי קמיה דרבא וקא מנמנם רבא א"ל רבינא לרב חמא בר בוזי ודאי דאמריתו (ג) [כ]כל מיתה שיש בה גויעה זו היא מיתתן של צדיקים א"ל אין והא דור המבול א"ל אנן גויעה ואסיפה קאמרינן והא ישמעאל דכתיב ביה גויעה ואסיפה אדהכי איתער בהו רבא אמר להו דרדקי הכי א"ר יוחנן ישמעאל עשה תשובה בחיי אביו שנאמר [15]ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו (ד) ודילמא דרך חכמתן קא חשיב להו אלא מעתה [16]ויקברו אותו עשו ויעקב בניו מאי טעמא לא חשיב להו דרך חכמתן אלא מדאקדמיה אדבוריה ומדאדבריה שמע מינה תשובה עבד בימיו ת"ר שלשה הטעימן הקב"ה בעולם הזה מעין

דרקון. נחש: **מכישה.** נושכה: **ומתרפה.** לשון רפיון: **שאין אדם נתפס.** להתחייב על שהוא מדבר קשה מחמת צער ויסורין דקאמר לא בדעת ידבר לא אמר (לא) ברשע ידבר אלא לא בדעת: **כלילי הוו להו.** כתרים ובכל כתר שלשה פרצופים ואיש את שמו מחוקק על פרצופו וכשבאין יסורין על אחד מהן פרצופו משתנה וכן אילני: **דכמשי.** פלטיי"א: **או חברא כחברי דאיוב.** אם אין לו לאדם אוהבים נוח לו שימות: **לרוב על פני האדמה ובנות יולדו וגו':** **רביה באה לעולם.** כשנולדה בת לפי שממהרת להיות לו [ל] זרע: **הוכפלו ביופי.** ואין לך כפל טוב ממנו: **שדומה ליום.** ברה כחמה: **כקליעה.** מין בושם הוא: **קרנא דקרש.** מין חיה וקרניה משחירין כמו לבע: **כורכמא דריסקא.** כרכום של גן הגדל בגינה: **במיניה.** שהוא מעולה (ה) ממין שאר בשמים: **אילטגנינות.** חוזה בכוכבים: **משכימים לפתחו.** ליטול עלה ממנו: **אידלי יומא.** הוגבה שמש כשהחמה זורחת: **אידלי קלירא.** מיקל החולי: **אבל אין לו פה.** שהוא יושב ודומם: **עדשין אין להן פה.** כמו שיש לפולין ולשאר מיני קטנית כמין סדק: **לנחומי בביעי.** אין להם פה אבל אינם מגלגלים[מ] כגלגל: **ושט את הבכורה.** וביזה את העבודה שהיתה בבכורות שט תרגום של בזיון מדוע הקילתני (שמואל ב יט) תרגום יונתן אסטתני: בכל

כבוחלא דרישקא במינה. אע"ג דכחול הוא שחור כדפירש בה"ג אוכמא אוכמא [חולין מו:] היינו דמיא לכוחלא ה"פ כי היכי דכוחלא דריסקא מקרין ומאיר משאר כוחלא כך היא היתה נאה משאר נשים וקרן הפוך לשון כי קרן עור פני משה (שמות לד) והשתא אתי שפיר הא דמייתי ותקרעי בפוך עיניך דכחול דומה לפוך שנותנין כחול בעין אבל לפירוש רש"י דגרס כי כורכמא דריסקא קשה לרשב"א א"כ מאי מייתי ותקרעי בפוך עיניך ויונתן תרגם נרד וכרכום רשק [ט]וכרכום כפרים עם נרדים עם ריסקא (שיר ד): **שכל** חולה שרואה אותה מיד מתרפא. וא"ת והא בימי אברהם אכתי לא היה חולי בעולם כדאמרי' בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פז.) דעד יעקב לא הוה חולשא ועד אלישע לא הוה דאיחלש ואיתפח ומצינן למימר דהכא בחולה של מכה איירי ור"ת ור"י מפרשים דעד יעקב לא הוה דאיחלש היינו חולי של מיתה מכאן ואילך הוה דאיחלש חולי של מיתה ולא הוה דאיתפח עד אלישע: **בא** על נערה המאורסה. ואם תאמר והלא לא נצטוו בני נח על נערה המאורסה כדאמרי' בפ' ארבע מיתות (סנהדרין דף נז: ושם ד"ה לנערה) בעולת בעל יש להן נכנסת לחופה ולא נבעלה אין להן ואומר ר"י דאף על פי שלא נצטוו מכל מקום מכוער הדבר כמו ושט את הבכורה אף על פי שאינו מצווה על כך: שלשה

תורה אור

1 הידעת עת לדת יעלי סלע חלל אילות תשמר: איוב לט א
2 איוב לא בדעת ידבר ודבריו לא בהשכיל: איוב לד לה
3 ויהי אחר דבר יי את הדברים האלה אל איוב ויאמר יי אל אליפז התימני חרה אפי בך ובשני רעיך כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב: איוב מב ז
4 וישמעו שלשת רעי איוב את כל הרעה הזאת הבאה עליו ויבאו איש ממקמו אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ויועדו יחדו לבוא לנוד לו ולנחמו: איוב ב יא
5 ויהי כי החל האדם לרב על פני האדמה ובנות ילדו להם: בראשית ו א
6 ויהי לו שבענה בנים ושלוש בנות ויקרא שם האחת ימימה ושם השנית קציעה ושם השלישית קרן הפוך: איוב מב יג-יד
7 ואת שדוד מה תעשי כי תלבשי שני כי תעדי עדי זהב כי תקרעי בפוך עיניך לשוא תתיפי מאסו בך עגבים נפשך יבקשו: ירמיהו ד ל
8 ואברהם זקן בא בימים ויי ברך את אברהם בכל: בראשית כד א
9 ויזד יעקב נזיד ויבא עשו מן השדה והוא עיף: בראשית כה כט
10 כי בשדה מצאה צעקה הנער המארשה ואין מושיע לה: דברים כב כז
11 כי קול כחולה שמעתי צרה כמבכירה קול בת ציון תתיפח תפרש כפיה אוי נא לי כי עיפה נפשי להרגים: ירמיהו ד לא
12 ויאמר עשו הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכרה: בראשית כה לב
13 עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארממנהו: שמות טו ב
14 ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת ויקם וילך ויבז עשו את הבכרה: בראשית כה לד
15 ויקברו אתו יצחק וישמעאל בניו אל מערת המכפלה אל שדה עפרן בן צחר החתי אשר על פני ממרא: בראשית כה ט
16 ויגוע יצחק וימת ויאסף אל עמיו זקן ושבע ימים ויקברו אתו עשו ויעקב בניו: בראשית לה כט

◆

רבינו גרשום

ומתרפא. רחמה ומרוית: מכאן שאין אדם נתפס על צערו. על מה שמדבר מכובד צערו דכתיב לא בדעת ידבר כלומר שאין דעתו מיושבת עליו מחמת צער: כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב. דברים הגונים חישב ושאינן הגונין לא חישב [לא] תפסו מכל מה שדבר כנגדו: כלילא הוה להו. כתר וחקוקין עליו ג' פרצופין של ג' חביריו וכשרואין שאחת מהן נשתנה פניה מיד היו יודעין שחבירו אין שרוי בנחת ויש אומרים ג' אילנות היו נטועין בפרדס שכל אחד היה קורא לכל א' על שם חבירו ואם היה מייבש אחד מן האילנות שבו היו יודעין שאין שרוי בטובה אותו שנקרא (דעיה) [האילן] על שמו: רבייה. כלומר פריה ורביה שהנקבה מגדלת בניה: ולדידך דאמרת רבייה. דדבר טוב הוא: שבענה. היינו ב' פעמים ז': קציעה. קדה: בושם. שקורין קו"ש: דקרש. חיה ששמה קרש: לקותא היא. ואינה יפה מפני שיש בה כמה גוונין: כי כוחלא.

מסורת הש"ס

א) [עירובין נד: יומא כט.], ב) רפ"ל ת"ת, ג) [תענית כג. ע"ש כרש"י], ד) סנהדרין ק: קידושין פב: ע"ש [ופסחים סה. ע"ש], ה) לקמן קמא. ע"ש [תוספתא דקדושין פ"ה], ו) [לעמ"ש תוס' ברכות ט: ובסוטה יב. ובע"ז כד: ד"ה אחרים יחייבו גם הכא], ז) [יומא כח:], ח) נ"א מרגלית, ט) נ"א משמיה דר' יוחנן, י) [עי' פרש"י בשבת קמה:], כ) [סנהדרין סט:], ל) [לה רש"ם], מ) כס"א: מגלגלים, נ) [ול"ל ותרגם. יעב"ץ].

◆

גליון הש"ס

גמרא ר"ש ברבי איתילידא. עיין מדרש רבה בראשית פ' כו: שם אידלי יומא. עי' נדרים דף ח ע"ב בהרא"ש ד"ה חיננא דיומא: שם ישמעאל עשה תשובה. עיין סנהדרין דף קד ע"א ובתוס' שם ובתוס' ישנים יומא דף לח ע"ב ד"ה מעשה:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' או מאחר רגע אחד מיד נופל ומת בין: (ב) שם ומתרפא ויולדת ואלמלי מקדים רגע: (ג) שם ודלי למאריתו משמיה דר' יוסי כל מיתה שיש בה גויעה: (ד) שם יצחק וישמעאל בניו מבדי ישמעאל קשיש מיצחק מ"ט דקחשיב ליה ליצחק מקמיה ש"מ תשובה עביד ואדבריה ליצחק מקמיה ודלמא דרך חכמתן: (ה) רש"י ד"ה במיניה שהוא מעולה משאר ברכומין כנ"ל:

◆

לעזי רש"י

פלטיי"א [פלציד"א]. כמוש, כמושים.

◆

מוסף רש"י

איצטגנינות. לסיות נקי בהלכות המזלות ומתולות הספות (יומא כח:). משכימין לפתחו. לשאול במזלות (שם). דרדקי. בחורים שלא הגיעו לפרקה (שבת קמה:). אדבוריה אדבריה. הולך את יצחק לפניו (בראשית כה ט).

◆

רבינו גרשום (המשך)

שהוא שחור הרבה מבהיק מאד: רישקה. בלע"ז ארינטי"ל: במיניה. שהוא משובח במינו: כורכמא דרישקא. קרקי"א. איינטי"ל. מה אותו צבע יפה הרבה במינו כך היתה יפה בין שאר נשים: איצטגנינות גדולה. שהיה בקי (אותו צבע) הרבה במזלות והיו שואלין מה יארע להן: אידלי יומא. [בשחרית] כשהשמש זורח שם מונחת אותה אבן: אידלי קצירא. מיקל חולה מחליו ולערב מכביד לו: ד"א. מאי בכל: מה עדשה שאין לה פה. שאין לה שום ביקוע: לנחומי בביעי. דלמאן דאמר מה עדשה אין לה פה ביצים [נמי] אין להם פה ומנחמין בהן אבלים כמו בעדשים ולמאן דאמר מה עדשה זו מגולגלת בביצים אין מנחמין מפני שאינם מגולגלים כל כך כעדשים: לאלתר כשמת אברהם עבר אותו רשע ה' עבירות: היינו בכל. דלא מרד בימיו: ש"מ דעבד תשובה. דנהג ביה כבוד ליצחק ואדבריה מקמיה: